

Institute for Research
& Planning in Higher Education

National Organization
for Educational Testing

Synthesis of the Challenges of Entrepreneurship Education in Higher Education

Ali Beiramypur¹, Sahar Safikhani Gholizadeh²

1. Assistant Professor in Curriculum Studies, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran¹ (Corresponding Author), Email: a.beiramy@scu.ac.ir

2. MA in Curriculum Studies, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran. Email: Saharsafi5259@gmail.com

---

Article Info

Article Type:
Research Article

Received: 2023.07.05

Received in revised form: 2023.10.09

Accepted: 2023.12.10

Published online:
2023.12.26

ABSTRACT

Objective: Entrepreneurial skill and training of entrepreneurs is an important factor in socio-economic growth and development. Accordingly, this study seeks to analyze the challenges of entrepreneurship education in higher education.

Methods: This research is applied in terms of purpose and qualitative in terms of method. First, among 320 research articles and using the prism method, 22 articles, between 1390 and 1400, from the international scientific sources "Tyler and Francis", "Eric", "Web of Science", "Science Direct", "Google Scholar scientific search engine and Persian information sources, "Kashish Publications Information Bank", "University Jihad Scientific Information Database", "Iran Institute of Information Science and Technology" and "Noor Specialized Journals Database", after meeting the entry and exit criteria, selected and studied and collecting information based on available sources were reviewed.

Results: The findings show that entrepreneurship education in higher education has four main challenges such as "organizational challenges", "professors' challenges", "students' challenges" and "educational challenges".

Conclusion: The findings of the research show that entrepreneurship education has many challenges due to the establishment of the traditional system in Iranian universities. Therefore, in order to provide efficient entrepreneurship education at the level of higher education, action should be taken to solve these challenges.

Keywords: Challenges of entrepreneurship education, higher education, university, synthesis research.

Cite this article: Beiramypur, Ali; Safikhani Gholizadeh, Sahar (2023). Synthesis of the challenges of entrepreneurship education in higher education. *Higher Education Letter*, 16 (64): 72-87 pages.

DOI: 10.22034/HEL.2024.710454

© The Author(s).

Publisher: Institute for Research & Planning in Higher Education & National Organization of Educational Testing

سنتز پژوهی چالش‌های آموزش کارآفرینی در آموزش عالی

علی بیرمی پور^۱، سحر صفی‌خانی قلی‌زاده^۲

۱. عضو هیات علمی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران؛ (نویسنده مسئول)، رایانامه: a.beiramy@scu.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی درسی دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران. رایانامه: Saharsafi5259@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	هدف: مهارت کارآفرینی و تربیت کارآفرینان، از دیرباز به عنوان عاملی مهم در رشد و توسعه اقتصادی-اجتماعی شناخته می‌شده است. بر همین اساس، این مطالعه به دنبال واکاوی چالش‌های آموزش کارآفرینی در آموزش عالی می‌باشد.
دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۱۴	روش پژوهش: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش، کیفی از نوع سنتز پژوهی است. ابتدا از میان ۳۲۰ مقاله پژوهشی و به روش پربزما ۲۲ مقاله، بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰، از منابع علمی بین‌المللی «تایلر و فرنسیس»، «اریک»، «وب اف ساینس»، «ساینس دایرکت»، «موتور جستجوی علمی گوگل اسکالر» و منابع اطلاعاتی فارسی «بانک اطلاعات نشریات کشور»، «پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی»، «پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران» و «پایگاه مجلات تخصصی نور»، پس از رعایت ملاک‌های ورود و خروج، انتخاب و با مطالعه و جمع‌آوری اطلاعات براساس منابع موجود، بررسی شدند.
اصلاح: ۱۴۰۲/۰۷/۱۷	یافته‌ها: بر اساس یافته‌های این پژوهش آموزش کارآفرینی دارای چهار چالش اصلی از قبیل «چالش‌های سازمانی»، «چالش‌های اساتید»، «چالش‌های دانشجویان» و «چالش‌های آموزشی» می‌باشد.
پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۹	نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که آموزش کارآفرینی به دلیل استقرار سیستم سنتی در دانشگاه‌های ایران دارای چالش‌های فراوانی می‌باشد. در نتیجه متولیان امر آموزش باید به منظور ارائه آموزش کارآمد کارآفرینی در سطح آموزش عالی در جهت رفع این چالش‌ها اقدام کنند.
انتشار: ۱۴۰۲/۱۰/۰۵	کلیدواژه‌ها: چالش‌های آموزش کارآفرینی، آموزش عالی، دانشگاه، سنتز پژوهی.

استناد: بیرمی پور، علی؛ صفی‌خانی قلی‌زاده، سحر (۱۴۰۲). سنتز پژوهی چالش‌های آموزش کارآفرینی در آموزش عالی. نامه آموزش عالی، ۱۶ (۶۴)، ۷۲-۸۷ صفحه.

DOI: 10.22034/HEL.2024.710454

حق مؤلف © نویسندگان.

ناشر: مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی و سازمان سنجش آموزش کشور

مقدمه

طی دهه های گذشته، بسیاری از کشورهای جهان خصوصاً کشورهای در حال توسعه مثل ایران با مشکلات فراوانی مانند رشد جمعیت، عدم بهبود اقتصاد، تعداد بیش از حد ظرفیت فارغ التحصیلان، سیاست های دولت برای کوچک کردن ساختارها و ناتوانی بخش خصوصی در تأمین شغل برای فارغ التحصیلان مواجه بوده اند. این مسائل سبب شده است تا این کشورها در جهت یافتن راه حلی برای رفع و تعدیل مشکل بیکاری فارغ التحصیلان، ایجاد مشاغل مختلف برای بازار کار و فراهم آوردن فرصت های بیشتر یادگیری سازوکاری بیاندیشند. صرف نظر از مرحله توسعه یک کشور، بیکاری جوانان همچنان یک مسئله مهم در سیاست گذاری های بیشتر دولت هاست (رصدخانه بازار کار بوتسوانا^۱، ۲۰۱۳). این مسئله حکومت ها را بر آن داشته است تا در جستجوی استراتژی هایی به منظور ایجاد مشاغل متنوع برای جوانان جویای کار باشند. به طور کلی، صلاحیت ها، دانش ها، مهارت ها، ویژگی های شخصیتی و همچنین سایر عوامل ملموس و نامشهود نقش مهمی در استخدام افراد یا ایجاد مشاغل توسط آن ها دارند. همین ویژگی ها نیز نقشی حیاتی در ارتقا اشتغال پذیری و رشد اقتصادی در جوامع مختلف ایفا می کنند (سازمان بین المللی کار^۲، ۲۰۱۲).

در جهان امروز کارآفرینی به عنوان ابزاری مهم برای اشتغال زایی و کاهش درصد بیکاری نزد کارشناسان اقتصادی و سیاستگذاران دولت در کشورها اهمیتی فزاینده یافته است (جونز^۳، ۲۰۰۵). تربیت کارآفرینان نقشی اساسی در توسعه اقتصادی و تحولات اجتماعی هر جامعه دارد؛ بدین سان که جوامع توسعه یافته پیشرفت خود را بیش از هر چیز مدیون افراد خلاق، با مهارت و جسوری هستند که توانسته اند ایده های نو و جدید خود را به واقعیت تبدیل کرده و با پشت سر گذاشتن مشکلات متعدد، صبورانه و مدبرانه گام به گام برنامه های خود را عملیاتی نمایند که نتایج حاصل از آن نه تنها موجب پیشرفت تکنولوژی و توسعه مهارت و ایجاد شغل خواهد شد، بلکه زمینه ساز رونق اقتصادی و توسعه اجتماعی نیز می شود. امروزه افزایش اهمیت اشتغال و حفظ و توسعه مشاغل، سبب توجه سیاستگذاران و مدیران دنیا به اهمیت ارائه آموزش های کارآفرینی و پرورش افراد کارآفرین و خلاق شده است. در همین راستا، به منظور تضمین رقابت اقتصادی در جوامع دانش محور، دانشگاه ها به مکان های مهمی برای ارتقا مهارت کارآفرینی مبدل شده اند (فارنی و همکاران^۴، ۲۰۱۶). بنابراین، پرداختن به نقش دانشگاه ها در تربیت افراد کارآفرین یکی از مسائل واقعی دنیای امروز است که ارزش مطالعه و بررسی دارد.

با توجه به آنچه در بالا گفته شد، رشته کارآفرینی هم اکنون در برنامه درسی دانشگاه ها ادغام شده و در دانشگاه های برتر جهان تدریس می گردد. علی رغم افزایش بیکاری در کشورهای جهان و تقاضای شدید جامعه برای کارآفرینی، مسئله این است که آموزش های دانشگاهی در این رابطه اثربخشی قابل قبولی ندارند؛ البته این مسئله فقط مختص ایران نبوده و آموزش عالی بسیاری از کشورها با این معضل مواجه اند (قینا^۵، ۲۰۱۴). دلایل این ناکارآمدی از یک طرف به عدم گستردگی آموزش های کارآفرینی با کیفیت در دانشگاه های کشور و از طرف دیگر، فراهم نبودن یک روش کارآمد برای اینکه بدانییم آموزش های کارآفرینی چگونه و به چه روشی انجام شود که ذهنیت کارآفرینی را در فارغ التحصیلان نهادینه سازد، مرتبط می شود (موهب و همکاران^۶، ۲۰۱۲). امروزه دانشگاه ها با تأسیس مراکز رشد، پارک های فناوری، شهرک های تحقیقاتی و انکوباتورها^۷ از کارآفرینی و پرورش ایده های تازه حمایت می کنند اما بسیاری معتقدند که صرف طراحی دروس کارآفرینی و یا تأسیس نهادهای حامی زمانی موثرند که ذهنیت کارآفرینی در اذهان دانشجویان در دوران کودکی شکل گرفته باشد و در دانشگاه ها صرفاً باید تقویت شوند تا اهداف آموزش های کارآفرینی محقق شود (آمالیا و ون کورفلش^۸، ۲۰۲۲).

چالش های آموزش کارآفرینی در آموزش عالی گسترده است و هم دانشجویان و هم مدرسان آموزش های کارآفرینی را تحت تاثیر قرار می دهند. این چالش ها می توانند به سبب فقدان تجربه عملی مدرسان در محیط های واقعی کار باشند و یا بخاطر توجه افراطی به آموزش های نظری و کم

1. Botswana Labor Market Observatory

2. International Labor Organization

3. Jones

4. Farney et al

5. Ghina

6. Mouaheb et al.

7. Incubators

8. Amalia & Von Korfflesch

توجهی به یادگیری عملی دانشجویان باشد (مونیکو و همکاران^۱، ۲۰۲۱). در مجموع، در مورد چالش‌های آموزش کارآفرینی در آموزش عالی نظرات متناقضی وجود دارد. برخی معتقدند که آموزش کارآفرینی باید بیشتر تئوری و کمتر عملی باشد، در حالی که برخی دیگر معتقدند که تجربه عملی و یادگیری عملی برای آموزش کارآفرینی ضروری است. علاوه بر این، برخی استدلال می‌کنند که آموزش کارآفرینی باید به مدارس با هدف آماده سازی افراد برای کسب و کار محدود شود، در حالی که برخی دیگر معتقدند که این آموزش‌ها بهتر است در رشته‌های مختلف ارائه شود (کربی^۲، ۲۰۲۱). این ضد و نقیضی در مورد آموزش‌های کارآفرینی نیازمند مطالعه و مذاقه بیشتری می‌باشد.

اهمیت آموزش کارآفرینی همچنان در حال گسترش است و پرداختن به چالش‌هایی که مانع اثربخشی آن می‌شود، بسیار مهم است. کمبود منابع و کمبود مهارت‌های کارآفرینی در اساتید دانشگاه‌ها می‌تواند مانع توسعه برنامه‌های آموزش کارآفرینی اثربخش شود. همه‌گیری جهانی ویروس کوید-۱۹ نیز نیاز به آموزش کارآفرینی را برای انطباق با چشم‌انداز در حال تغییر کسب‌وکار و حمایت از دانشجویان در توسعه مهارت‌های مورد نیاز برای موفقیت در دنیای پس از همه‌گیری جهانی برجسته کرده است (کرتکس^۳، ۲۰۱۴). بنابراین بسیار مهم است که به چالش‌های آموزش کارآفرینی، در مؤسسات آموزش عالی توجه شود، زیرا می‌تواند بر اثربخشی برنامه‌های آموزشی موثر باشند. با شناسایی و پرداختن به این چالش‌ها، مؤسسات آموزش عالی می‌توانند دانشجویان را در توسعه مهارت‌های کارآفرینی بهتر حمایت کنند و به رشد اکوسیستم کارآفرینی کمک نمایند.

نکته درخور تأمل آن است که اگر چالش‌های آموزش کارآفرینی در آموزش عالی حل نشود، می‌تواند منجر به کمبود نوآوری و خلاقیت در دنیای تجارت شود. دانشجویان ممکن است به مهارت‌ها و دانش لازم برای راه‌اندازی کسب‌وکار خود مجهز نباشند، که عدم برخورداری دانشجویان از این مهارت‌ها و دانش‌ها می‌تواند منجر به فقدان کارآفرینی و در نهایت کاهش رشد اقتصادی کشور در آینده شود (رودریگوئز و همکاران^۴، ۲۰۲۳). علاوه بر این، فقدان تجربه و یادگیری عملی می‌تواند منجر به نرخ بالای شکست در کسب‌وکارهای جدید شود؛ که این مسئله هم به نوبه‌ی خود می‌تواند تأثیر منفی بر شکوفایی و رشد اقتصادی داشته باشد (بولدرینو و همکاران^۵، ۲۰۲۰).

آموزش کارآفرینی راهی مهم برای کارآفرینان برای کسب منابع، افزایش توانایی و پرورش شخصیت خلاق و کارآفرین است. در حال حاضر، استراتژی‌های توسعه مبتنی بر نوآوری، مطالبات جدیدی را بر آموزش کارآفرینی وارد می‌کنند. آموزش کارآفرینی استعدادهای خلاق و نوآور را پرورش می‌دهد که نیروی محرکه مهمی برای توسعه آینده کشور هستند. با این حال، یادگیری دانش کارآفرینی سنتی دیگر نمی‌تواند تقاضای محیط پویا و دائماً در حال تغییر را برای توانایی کارآفرینی برآورده کند. آموزش کارآفرینی، یک شبکه اجتماعی چند سطحی و مدیریت یادگیری جامع برای توانایی حرفه‌ای کارآفرینان ایجاد می‌کند (والتر و بلاک^۶، ۲۰۱۶). پرداختن به این مهم برای تقویت رشد، کاهش فقر و تقویت رفاه افراد جامعه بسیار مهم است.

محبوبیت آموزش‌های کارآفرینی، در سال‌های اخیر، به طور فزاینده‌ای رو به رشد بوده و افراد بیشتری علاقه‌مند به ایجاد مسیرهای شغلی و تجاری خود شده‌اند. مؤسسات آموزش عالی نیز به اهمیت آموزش کارآفرینی پی برده‌اند و شروع به ارائه دوره‌ها و برنامه‌هایی برای حمایت از دانشجویان در توسعه مهارت‌های کارآفرینی خود کرده‌اند (میراندا و همکاران^۷، ۲۰۱۷). علی‌رغم علاقه فزاینده به آموزش کارآفرینی، کمبود یافته‌های علمی مستند در مورد چالش‌های آموزش کارآفرینی در مؤسسات آموزش عالی همچنان به چشم می‌خورد. در حالی که برخی از مطالعات چالش‌ها و پتانسیل‌های گیمیفیکیشن آنلاین^۸ را در راستای توصیه‌های عملی برای آموزش کارآفرینی بررسی کرده‌اند، دیگران بر چالش‌های آموزش کارآفرینی، تمرکز کرده‌اند. با این حال با توجه به نتایج و یافته‌های متنوع پژوهش‌ها در مورد چالش‌های آموزش کارآفرینی در مؤسسات آموزش عالی، ضرورت دارد که این نتایج و یافته‌ها یکپارچه شده تا به نتایج معتبرتر و مستندتری برای واکاوی چالش‌های این حوزه دست یافت.

1. Mónico et al.

2. Kirby

3. Kritikos

4. Rodrigues et al.

5. Boldureanu et al.

6. Walter & Block

7. Miranda et al.

8. Online gamification

با توجه به آنچه گفته شد، این مطالعه قصد دارد با استفاده از رویکرد کیفی از نوع سنتز پژوهی به ساخت یک دیدگاه کلی در مورد چالش های کارآفرینی در آموزش عالی، فراتر از نتایج پژوهش های مجزا، بپردازد. هدف پژوهشگران در این مطالعه سنتز پژوهی، ترکیب و تجمیع یافته ها به منظور تولید دانش جدید از طریق روشن ساختن روابط، تنش ها و اختلافات بین گزارشات و نتایج مطالعات منفردی بود که بیش از این در دسترس نبوده است. بنابراین، در این پژوهش هدف صرفاً کنار هم قراردادن یافته های قبلی مرتبط با موضوع مد نظر نبوده بلکه ترکیب یافته های گوناگون در چارچوبی معین که روابطی جدید را در پی دارد مد نظر بوده است. بر همین اساس و با توجه به ضرورت موضوع آموزش کارآفرینی، این پژوهش سعی دارد تا چالش های آموزش کارآفرینی در آموزش عالی را مورد واکاوی قرار دهد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است و با رویکرد کیفی از نوع سنتز پژوهی تجمیعی انجام شده است. چالمرز و همکاران (۲۰۰۲) عنوان کردند که از طریق روش سنتز پژوهی می توان این اصل را که علم قابلیت نظام مند کردن پژوهش ها و دانش های پیشین را دارد، عملی کرد (چالمرز و همکاران، ۲۰۰۲). از طریق روش سنتز پژوهی می توان به این سوال که «نتیجه واحد یافته های پژوهشی گذشته چیست؟» پاسخ داد. زیرا تحلیل پژوهش ها به صورت پراکنده و منفرد نه تنها پاسخ صحیح این سوال را تعیین نمی کند بلکه به دلیل ضد و نقیض بودن یافته های حاصل از آن، سبب سردرگمی پژوهشگر می گردد (پرینگ^۲، ۲۰۰۰). پیلمر و لایت^۳ (۱۹۸۴) معتقدند که از دهه ۸۰ میلادی به بعد پژوهش های مبتنی بر مرور نظام مند به حوزه های تخصصی تبدیل شده اند. آنها در ادامه بیان می کنند که سنتز پژوهی شامل دو نوع سنتز پژوهی تجمیعی و ترکیبی می باشد. در این پژوهش از طریق روش سنتز پژوهی تجمیعی به منظور تجمیع یافته های پژوهش های منتخب در زمینه چالش های آموزش کارآفرینی در دوره آموزش عالی پرداخته شده است. براساس این روش، قلمرو پژوهش حاضر شامل کلیه مقالات علمی انگلیسی و فارسی در زمینه چالش های آموزش کارآفرینی در آموزش عالی است که در یکی از پایگاه های اینترنتی مقالات، نمایه شده است. به منظور جمع آوری اطلاعات مورد نیاز، جستجو توسط محققان در پایگاه های اطلاعاتی بین المللی تایلر و فرنسیس^۴، اریک^۵، وب اف ساینس^۶، ساینس دایرکت^۷ و موتور جستجوی علمی گوگل اسکالر^۸ صورت گرفت. زمان جستجو مقالات از سال ۲۰۲۱-۲۰۱۰ بود. جستجو در پایگاه های فارسی بانک اطلاعات نشریات کشور^۹، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی^{۱۰}، پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران^{۱۱} و پایگاه مجلات تخصصی نور^{۱۲} در بازه زمانی ۱۴۰۰-۱۳۹۰ انجام شد.

برای یافتن مقالات مرتبط در پایگاه های انگلیسی زبان، از کلیدواژه های University, Challenges, Higher Education, academy, college, Entrepreneurship استفاده شد و عملگر and و or به عنوان راهبرد جستجو مورد استفاده قرار گرفت. کلیدواژه های مورد استفاده برای جستجو در پایگاه های فارسی شامل ترکیب واژه های چالش ها، آموزش کارآفرینی، آموزش عالی و دانشگاه ها بود. به دلیل اینکه مقالات منتشر شده در پایگاه های اطلاعاتی ذکر شده نسبت به پایان نامه هایی که مقاله نشده اند معتبرتر و در دسترس ترند، از منابع کاغذی، کتاب ها و پایان نامه ها استفاده نشد.

برای گزارش و ثبت اطلاعات پژوهش های اولیه، ابتدا با مرور بر عنوان و چکیده مقالات انتخابی، مطالعات تکراری حذف شدند. سپس چکیده مقالات توسط محققان مورد بررسی قرار گرفت. از طریق مطالعه دقیق عنوان و چکیده مقالات واجد معیارهای ورود توسط محقق، تعدادی از آنها

1. Chalmers et al

2. Pring

3. Pillemer & Light

4. Taylor & Francis

5. ERIC

6. Web of Science

7. Science Direct

8. Google Scholar

9. MagIran

10. SID

11. IranDoc

12. Noormags

به علت ارتباط ضعیف یا عدم ارتباط با هدف مورد نظر در پژوهش، کنار گذاشته شدند. در صورتی که پس از بررسی و مطالعه عنوان و چکیده، امکان تصمیم‌گیری در مورد مقاله وجود نداشت، در مرحله بعدی به متن کامل آنها رجوع شد. جهت اطمینان از بازیابی کلیه مدارک، فهرست منابع در تمامی مقالات نیز مورد جستجو قرار گرفت. روند ورود مطالعات به پژوهش در نمودار (۱)، به نمایش گذاشته شده است.

در پژوهش فوق دستیابی به مقالات به روش پریزما^۱ ارائه شده است. روش پریزما روشی است که در طی آن فرآیند انتخاب مقالات مرتبط یا مراحل مختلف یک مرور نظام‌مند به تصویر کشیده می‌شود. اطلاعاتی در مورد تعداد مقالات مشخص شده در جست‌وجو، تعداد مطالعاتی که وارد پژوهش شده و یا از آن حذف شده‌اند و همچنین، اطلاعات مربوط به دلایل کنار گذاشته شدن این مقالات بیان می‌گردد. برای نمودار پریزما چهار مرحله کلی ذکر شده است که شامل مرحله چگونگی پیدا کردن مقالات، مرحله غربالگری، مرحله دستیابی به مقالات مرتبط با هدف و مرحله جمع‌بندی مقالات مرتبط می‌باشند (آثار و همکاران، ۱۳۹۵).

بنابراین، با توجه به ملاک‌های پژوهش و بررسی عناوین، چکیده و متن کامل، تعداد ۲۲ مقاله انتخاب شده و مورد بررسی قرار گرفتند. در تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش، مدل الو و کیگناس^۲ (۲۰۰۸) مورد استفاده قرار گرفت، در این روش ابتدا واحدهای معنایی مشخص شدند؛ سپس کدگذاری صورت گرفته و در ادامه براساس کدهای به دست آمده، طبقه‌بندی یا مقوله‌بندی صورت گرفت. در نهایت از مقوله‌های به دست آمده، چهار طبقه اصلی مرتبط با چالش‌های آموزش کارآفرینی در آموزش عالی با عنوان‌های چالش‌های سازمانی، چالش‌های اساتید، چالش‌های دانشجویان و چالش‌های آموزشی تعیین گردید.

در جهت بررسی اعتماد داده‌های منتخب، چهار معیار قابلیت اعتماد یا باورپذیری^۳، اطمینان‌پذیری^۴، تأییدپذیری^۵ و انتقال‌پذیری^۶ مورد استفاده قرار گرفت (محمدپور، ۱۳۹۲). برای دستیابی به معیار باورپذیری روش توصیف توسط همتایان مورد استفاده قرار گرفت. بدین ترتیب که پژوهشگران از یک دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی و دو فارغ‌التحصیل کارشناسی ارشد رشته برنامه‌ریزی درسی که پژوهش‌هایی به روش سنتز پژوهی انجام داده بودند، درخواست کردند کدگذاری مجدد بر روی بخش‌هایی از متون را انجام دهند تا بدینوسیله از صحت روند کدگذاری پژوهشگران و نیز عدم سوگیری در تحلیل‌ها آگاه شوند. برای معیار انتقال‌پذیری روش نمونه‌گیری هدفمند توسط پژوهشگران مورد استفاده قرار گرفت؛ بدین صورت که پژوهشگران ابتدا با توجه به موضوع اصلی یعنی چالش‌های آموزش کارآفرینی در آموزش عالی چند مقاله انتخاب نموده و از طریق آن‌ها به سایر مقالات دسترسی پیدا کردند. برای معیار اطمینان‌پذیری نیز پژوهشگران از مشورت با دو استاد روش تحقیق که مدرسان اصلی واحدهای روش پژوهش کیفی در دوره تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز بودند، در مورد روند انجام پژوهش و کسب بازخوردها در جهت بهبود کیفیت کار استفاده نمودند. برای معیار تأییدپذیری نیز پژوهشگران از روش یادداشت برداری در حین روند انجام کار جهت استفاده در مراحل تدوین مقاله و به کارگیری نکات سودمند در مراحل بعدی استفاده کردند.

طبق جدول (۱)، با جستجوی اولیه از طریق پایگاه‌های مختلف اطلاعاتی، تعداد ۳۲۰ مقاله یافت شد که با محدود نمودن استراتژی‌های جستجو، ۲۴۰ مقاله به دست آمد. بعد از بررسی چکیده مقالات به دست آمده تعداد ۱۱۰ مقاله شناسایی شد. پس از بررسی متن کامل مقالات به دست آمده در نهایت، ۲۲ مقاله باقی مانده و مورد بررسی قرار گرفت. نوع مقالات توصیفی-تحلیلی، مروری و اقدام پژوهی بود.

1. PRISMA

2. Elo & Kyngas

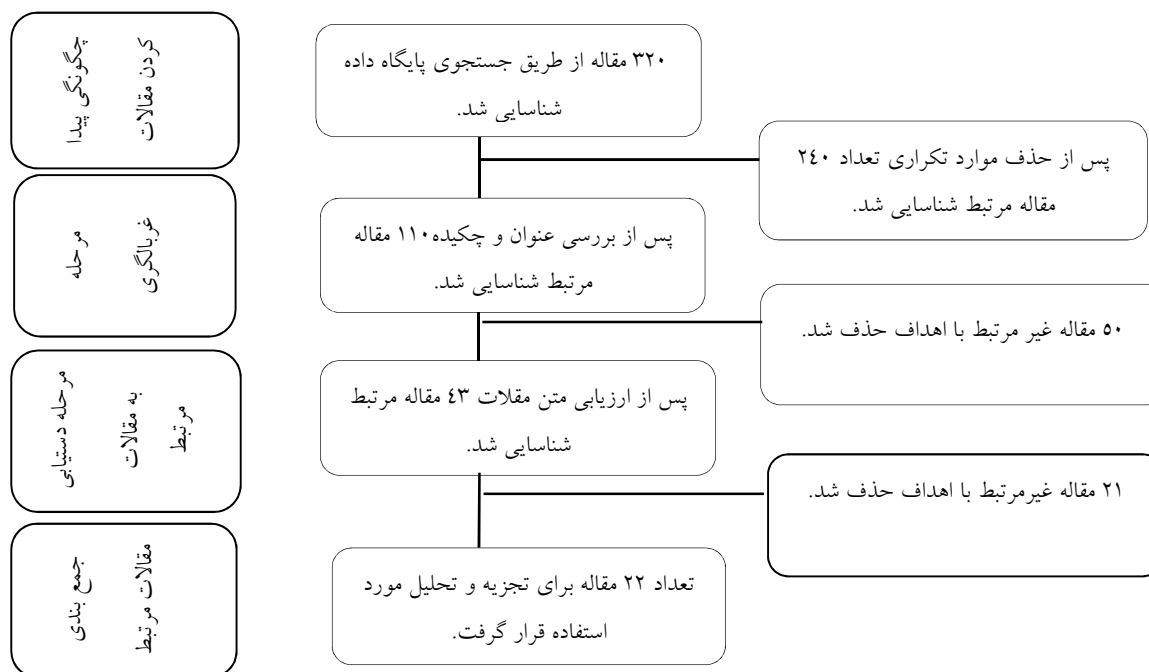
3. Credibility

4. Dependability

5. Confirmability

6. Transferability

شکل ۱. نمودار جریان پریزما (موهر و همکاران^۱، ۲۰۰۹)

یافته‌ها

در این پژوهش، مطالعات در حوزه چالش‌های آموزش کارآفرینی در داخل و خارج از کشور بر حسب اهمیت و ارتباط موضوعی مورد استناد قرار گرفتند. بررسی پیشینه پژوهش نشان داد که هر یک از پژوهش‌های انجام گرفته با شاخص‌هایی خاص، به جمع‌بندی رسیده و هر یک از این شاخص‌ها شمولیت کافی را دارا نمی‌باشد؛ به این معنی که تنها بعدی خاص را مد نظر قرار داده و همه ابعاد در آن مقایسه دیده نمی‌شود. در جدول (۱) براساس مطالعات انجام شده، شاخص‌ها و توضیحات مدنظر پژوهشگران در زمینه مورد مطالعه آورده شده است تا با تحلیل، کدگذاری و مقوله‌بندی در مراحل بعدی به ترکیبی کاربردی دست یابیم.

جدول ۱: مشخصات مقالات ورودی به مطالعه

ردیف	نام پژوهشگر و سال	سازمان / مجله	چالش‌های آموزش کارآفرینی
۱	الوانی و همکاران (۱۳۹۰)	نشریه رشد فناوری	تعریف پدیده کارآفرینی، تعیین قلمرو موضوعی و پژوهشی آن، ماهیت علمی کارآفرینی: تک ساحتی و یا میان رشته‌ای بودن، مجادلات مربوط به روش شناسی.
۲	حجازی و همکاران (۱۳۹۲)	نشریه مهارت آموزی	منابع درسی، دانشکده‌ها و مراکز آموزش کارآفرینی، فناوری، اعتبارات، ارتباط جامعه دانشگاهی با تجارت و کسب و کار، استادان و پژوهش.

^۱. Moher et al

۳	فلاحی (۱۳۹۳)	مجله مدیریت فرهنگ سازمانی	موانع آموزشی، موانع فردی - شخصیتی، موانع حمایتی - قانونی، موانع تسهیلاتی و موانع ارتباطی.
۴	مقدسی و همکاران (۱۳۹۴)	مجله مدیریت بهداشت و درمان (نظام سلامت)	برنامه‌ریزی و مدیریت عوامل شناسایی شده به خصوص در زمینه اولویت های استراتژیک.
۵	افشاری و حسینی (۱۳۹۴)	مجله مدیریت و برنامه ریزی در نظام‌های آموزشی	فقدان یا کمبود حمایت دولتی از مشاغل و پیشتیبانی: کمبود امکانات، تجهیزات علوم تربیتی برای کار عملی، کمبود وسایل آموزشی و کمک آموزشی و نیز کمبود امکانات و تجهیزات - عوامل آموزشی، برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری و عامل انسانی.
۶	موقر و همکاران (۱۳۹۴)	همایش ملی کارآفرینی و توسعه پایدار	ضعف آموزش عالی، فقدان عوامل انگیزشی، عدم برابری زنان با مردان، معضل تحقیقات و انتشارات، نبود ارتباط بین آموزش عالی و بخش‌های مختلف جامعه، انتظارات از حکومت و تضمین بقای شغلی توسط دولت.
۷	رحمتی و کندلوسی (۱۳۹۴)	شرکت علمی پژوهشی و مشاوره‌ای آینده ساز	عدم پذیرش تغییر و انجماد فکری، عدم اعتماد به نفس و خودباوری، رخوت اجتماعی و ایدئالگرایی به جای عملگرایی، ترس و روحیه‌ی محافظه کاری، تمایل به هم‌رنگی با جماعت و ترس از متفاوت عمل کردن، نظام ناکارآمد بوروکراتیک، آموزش‌های نامناسب، تغییرات و محدودیت‌های سیاسی و اجتماعی، عدم شناسایی و استفاده‌ی صحیح از منابع انسانی.
۸	اشراقی سامانی و همکاران (۱۳۹۵)	نشریه راهبردهای کارآفرینی در کشاورزی	موانع اقتصادی، سیاستی، آموزشی، اجتماعی و فرهنگی.
۹	حسینی نیا و موسوی (۱۳۹۷)	نشریه نامه آموزش عالی	اصلاح محتوای آموزشی، ایجاد تمایل و تعهد به ایجاد کسب و کار، افزایش شایستگی‌های کارآفرینانه و استفاده از کارآفرینان به عنوان مدرس.
۱۰	میر جلیلی و ملکی پور (۱۳۹۷)	مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد	چالش‌های آموزشی و پژوهشی، چالش‌های فرهنگی و اجتماعی، چالش‌های اقتصادی و مالی.
۱۱	فاضلی و همکاران (۱۳۹۸)	فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی	چالش‌های اجتماعی.
۱۲	کریمی و همکاران ^۱ (۲۰۱۰)	مجله تحقیقات علمی اروپا	چالش‌های داخلی: عدم مهارت دانشجویان، توسعه برنامه‌درسی، اساتید کارآفرین، کاربرد فناوری، تحقیق در آموزش کارآفرینی. چالش‌های بیرونی: بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، سرمایه گذاری و منابع مالی برای کارآفرینی، قوانین و مقررات، شکاف دانشگاه و صنعت، فرهنگ کارآفرینی.
۱۳	آخومونخان و همکاران ^۲ (۲۰۱۳)	مجله مطالعات علوم اجتماعی	کمبود بودجه، روش تدریس ناکارآمد، کمبود کتاب‌های درسی و فقدان استادان مجرب.
۱۴	ایانمینگ ^۳ (۲۰۱۳)	نشریه ارتباطات بین فرهنگی	عقب ماندگی درک آموزش کارآفرینی، ناکارآمدی اجرای آموزش کارآفرینی، فقدان معلمان واجد شرایط، عدم وجود سیستم آموزش کارآفرینی کامل، فقدان فعالیت‌های کارآفرینی واقعی.

1. Karimi et al

2. Akhomonkhan et al

3. Xianming

۱۵	دووال کوتیل ^۱ (۲۰۱۳)	مجله مدیریت مشاغل کوچک	شیوه‌های ارزیابی آموزش کارآفرینی.
۱۶	لیما و همکاران ^۲ (۲۰۱۴)	مجله مدیریت مشاغل کوچک	ترتیب اساتید و معلمان در زمینه آموزش کارآفرینی، افزایش پیشنهادات، دوره‌ها و فعالیت‌های آموزش عالی در زمینه کارآفرینی، نزدیکی بیشتر و تماس با کارآفرینان، رویکردی کاربردی‌تر برای آموزش کارآفرینی، تنوع بیشتر در ارائه دوره و فعالیت در کالج‌ها و دانشگاه‌ها فراتر از برنامه‌ریزی تجاری.
۱۷	موسی و مونسونمولا ^۳ (۲۰۱۴)	مجله پژوهشی مطالعات اقتصاد و تجارت	برنامه‌درسی کارآفرینی مناسب، روش‌های مناسب برای آموزش کارآفرینی، تعیین مکان مناسب برای آموزش کارآفرینی، اساتید کارآفرین، تعیین نتیجه آموزش کارآفرینی در بین دانشجویان، تولید فارغ‌التحصیلان کارآفرین ماهر، سازماندهی جامع دانش کارآفرینی، استفاده از آموزش و پرورش به عنوان ابزار توسعه شخصی مریان، توسعه کارکنان و معلمان برای کارآفرینی در رویکرد خود، مرور مداوم برنامه‌درسی آموزش کارآفرینی.
۱۸	آدتولا آگبون لاهور ^۴ (۲۰۱۶)	مجله تحقیقات آموزشی و اجتماعی انتشارات MCSER	مهارت اساتید، عدم وجود ظرفیت برنامه‌درسی برای پشتیبانی از آموزش، عدم پشتیبانی زیرساختی، تأکید بیش از حد بر ارائه نظریه، عدم وجود پشتیبانی پژوهشی و پیوندها.
۱۹	حکیم رضوان و همکاران ^۵ (۲۰۱۷)	مجله تجارت و مدیریت	فقدان توانایی‌ها و منابع کافی برای به دست آوردن فرصت‌ها.
۲۰	نوسو ^۶ (۲۰۱۸)	مجله بین‌المللی نوآوری، مدیریت و فناوری	روش تدریس اتخاذ شده در طول آموزش کارآفرینی، عدم وجود پشتیبانی پژوهشی و پیوندها، ضعف پشتیبانی زیرساختی، شایستگی پایین مدرسین آموزش کارآفرینی، عدم وجود ظرفیت برنامه‌درسی برای پشتیبانی از آموزش.
۲۱	اوبوگو ^۷ (۲۰۲۰)	مجله علمی مطالعات بین رشته‌ای	رویکرد نامناسب آموزش کارآفرینی، مفهوم ضعیف کارآفرینی، عدم حضور اساتید شایسته، امکانات نامناسب در مراکز کارآفرینی، عدم وجود مراکز کارآفرینی، کمبود بودجه، تشخیص اعتبار ضعیف گواهی صادر شده از طرح آموزش کارآموزی، الگوی کلیشه‌ای برنامه‌درسی آموزشی که به دنبال کسب دانش بدون کاربرد عملی این مفهوم است.
۲۲	خان غلام مرتضی و لیو هوی ^۸ (۲۰۲۱)	موسسه تحقیقات آسیایی فصلنامه آموزش و پرورش	کیفیت و کمیت استانداردهای آموزش عالی، زیرساخت‌ها، امکانات و روش‌های تدریس با کیفیت پایین.

1. Duval-Quetil

2. Lima et al

3. Moses and Monsonmola

4. Adtola Agbon Lahore

5. Hakis Ridzwan et al

6. Nwosu

7. Obogo

8. Khan Ghulam Morteza and Liu Hui

از مجموع اطلاعات گردآوری و کدگذاری شده، مقوله‌های نزدیک به هم در یک مقوله جای گرفتند. در کدگذاری، مقوله‌ها در دو سطح کلان و خرد قرار دارند و به طور کلی چهار مقوله و ۱۶ کد استخراج گردید. چالش‌های سازمانی در سطح کلان و چالش‌های دانشجویان و چالش‌های آموزشی در سطح خرد طبقه‌بندی شدند. از مقوله چالش‌های سازمانی دوازده کد "پژوهش‌های ناکافی"، "بودجه و مسائل مالی"، "سیاست‌گذاری‌ها"، "ضعف در زیرساخت‌ها"، "عدم پذیرش تغییر و انجماد فکری"، "محدودیت‌های اجتماعی"، "محدودیت‌های فرهنگی"، "کیفیت و کمیت استانداردهای آموزش عالی"، "اعتبار پایین گواهی‌ها"، "انتظارات از حکومت و تضمین بقای شغلی توسط دولت" و "نبود امکانات کافی" استخراج شدند. از مقوله چالش‌های اساتید سه کد "عدم آمادگی حرفه‌ای"، "ضعف در سواد دیجیتالی" و "تأکید بیش از حد بر نظریات و شیوه سنتی" استخراج شدند. از مقوله چالش‌های دانشجویان شش کد "ایجاد تمایل و تعهد به ایجاد کسب و کار"، "نداشتن توانایی و مهارت"، "بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی"، "ایدئالگرایی به جای عملگرایی"، "عدم اعتماد به نفس و خودباوری" و "تمایل به هم‌رنگی با جماعت و ترس از متفاوت عمل کردن" استخراج شدند و در نهایت از مقوله چالش‌های آموزشی شش کد "عدم آشنایی با روش‌های آموزش مجازی"، "پداگوژی"، "ابهام در اهداف و محتوا"، "ارزیابی و نظارت"، "برنامه‌درسی نامناسب" و "ضعف دوره‌ها و فعالیت‌های آموزش عالی در زمینه کارآفرینی" استخراج شدند. می‌توان گفت که بیشترین کدهای استخراج شده از مرور پیشینه‌ها مربوط به چالش‌های سازمانی بوده است.

جدول ۲: کدگذاری و ترکیب مبانی نظری و پژوهشی جهت استخراج مقولات

سطح	مقوله	کد	منبع
	چالش‌های سازمانی	پژوهش‌های ناکافی	۱۲، ۱۳، ۱۷، ۱۸، ۲۰، ۱، ۲، ۶، ۱۰
		بودجه و مسائل مالی	۳، ۸، ۱۰، ۱۲، ۱۳، ۲۱، ۲
		سیاست‌گذاری‌ها	۵، ۷، ۸
		ضعف در زیرساخت‌ها	۴، ۱۸، ۲۰، ۲۲
		عدم پذیرش تغییر و انجماد فکری	۷
		محدودیت‌های اجتماعی	۶، ۷، ۸، ۱۰، ۱۱
		محدودیت‌های فرهنگی	۸، ۱۰
		کیفیت و کمیت استانداردهای آموزش عالی	۲۲
		اعتبار پایین گواهی‌ها	۲۱
		شکاف دانشگاه و صنعت	۲، ۶، ۱۲
		انتظارات از حکومت و تضمین بقای شغلی توسط دولت	۳، ۶
		نبود امکانات کافی	۵، ۱۳، ۱۷، ۲۱، ۲۲
		خرد	چالش‌های اساتید
ضعف در سواد دیجیتالی	۲، ۱۲		
تأکید بیش از حد بر نظریات و شیوه سنتی	۱۸		
خرد	چالش‌های دانشجویان	ایجاد تمایل و تعهد به ایجاد کسب و کار	۹
		نداشتن توانایی و مهارت	۹، ۱۲، ۱۹
		بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی	۱۲
		ایدئالگرایی به جای عملگرایی	۷
		عدم اعتماد به نفس و خودباوری	۳، ۷

۶،۷	تمایل به هم‌رنگی با جماعت و ترس از متفاوت عمل کردن		
۷، ۸، ۱۳، ۱۷، ۲۰، ۲۲	عدم آشنایی با روش های آموزش مناسب	چالش های آموزشی	خرد
۳، ۵			
۱، ۱۲، ۱۴، ۲۱	پداگوژی		
۹	ابهام در اهداف و محتوا		
۱۷، ۱۸، ۲۰، ۲۱	برنامه درسی نامناسب		
۱۲، ۵، ۲			
۱۵	ارزیابی و نظارت		
۶، ۱۴، ۱۶	ضعف دوره ها و فعالیت های آموزش عالی در زمینه کارآفرینی		

جدول شماره ۳: چارچوب کلی چالش های آموزش کارآفرینی در دوره آموزش عالی

خرد		کلان	
آموزشی	دانشجو	استاد	چالش های سازمانی
۱. عدم آشنایی با روش های آموزش مناسب	۱. ایجاد تمایل و تعهد به ایجاد کسب و کار	۱. عدم آمادگی حرفه ای	۱. پژوهش های ناکافی
۲. پداگوژی	۲. نداشتن توانایی و مهارت	۲. ضعف در سواد دیجیتالی	۲. بودجه و مسائل مالی
۳. ابهام در اهداف و محتوا	۳. بیکاری فارغ التحصیلان	۳. تأکید بیش از حد بر نظریات و شیوه سستی	۳. سیاست گذاری ها
۴. برنامه درسی نامناسب	۴. دانشگاهی		۴. ضعف در زیرساخت ها
۵. ارزیابی و نظارت	۵. ایدئالگرایی به جای عملگرایی		۵. عدم پذیرش تغییر و انجماد فکری
۶. ضعف دوره ها و فعالیت های آموزش عالی در زمینه کارآفرینی	۶. تمایل به هم‌رنگی با جماعت و ترس از متفاوت عمل کردن		۶. محدودیت های اجتماعی
			۷. محدودیت های فرهنگی
			۸. کیفیت و کمیت استانداردهای آموزش عالی
			۹. اعتبار پایین گواهی ها
			۱۰. شکاف دانشگاه و صنعت
			۱۱. انتظارات از حکومت و تضمین بقای شغلی توسط دولت
			۱۲. نبود امکانات کافی

بحث و نتیجه گیری

هدف این پژوهش ارائه ترکیبی از چالش های آموزش کارآفرینی در دوره آموزش عالی براساس چارچوب نظری و مطالعات صورت گرفته در پیشینه پژوهشی بوده است. در این مطالعه، به نتایج و یافته های ۲۲ پژوهش همراه با شواهد و داده های مورد نیاز و مرتبط مراجعه شد و خروجی حاصل از ترکیب یافته های مقاله در قالب چارچوبی مفهومی ارائه شد. چالش های آموزش کارآفرینی در چهار مقوله "چالش های سازمانی"، "چالش های اساتید"، "چالش های دانشجویان" و "چالش های آموزشی" شناسایی و دسته بندی شدند. در ادامه به بررسی و تحلیل تأثیر هر کدام از این چالش ها در آموزش کارآفرینی پرداخته می شود.

چالش سازمانی اولین چالش شناسایی شده در آموزش کارآفرینی بود. پژوهش های ناکافی، بودجه و مسائل مالی، سیاست گذاری ها، ضعف در زیرساخت ها و عدم پذیرش تغییر و انجماد فکری، محدودیت های اجتماعی، محدودیت های فرهنگی، کیفیت و کمیت استانداردهای آموزش عالی،

اعتبار پایین گواهی‌ها، انتظارات از حکومت و تضمین بقای شغلی توسط دولت و نبود امکانات کافی، چالش‌های کلان و سازمانی آموزش کارآفرینی بودند.

در نظام آموزش عالی کشور باید تهمیداتی در نظر گرفته شود تا از دانشجویانی که دارای روحیه کارآفرینی هستند، حمایت‌های مادی و معنوی لازم شده تا پس از فارغ‌التحصیلی، به جای جویندگان کار خود بتوانند کسب و کار جدیدی را راه اندازی نمایند (قاسمی گوابری و همکاران، ۱۳۹۳). خلق محیط‌های نهادی و حمایتگر از جمله زیر ساخت‌های مورد نیاز به منظور ایجاد انگیزه در کارآفرینان جوان می‌باشد. مشارکت کنندگان معتقد بودند که وجود قوانین حمایتی از کارآفرینان و تشویق مالی برای ایده پردازان و خلاقیتشان راهکار موثری در تشویق دانشجویان برای راه اندازی کسب و کار خود می‌باشد. اجینکونییه و چوکووان (۲۰۱۴) اظهار می‌دارند که حمایت مالی دولت از دانشجویانی که قصد راه اندازی کسب و کاری را دارند، یک راهبرد کارآمد در تقویت آموزش کارآفرینی و تشویق دانشجویان در پرورش استعدادها می‌باشد. البته باید خاطر نشان کرد که نقش دولت‌ها و قوانین مصوب در رشد کارآفرینان و خط مشی‌های سیاسی غیرقابل چشم پوشی است که باید از طریق آن کارآفرینان محلی را تشویق کنند (کوریلسکی^۲، ۱۳۳۵). قابل ذکر است که مشوق‌های دولت برای کارآفرینان مانند مشوق‌های مالیاتی، فرایند خلق کسب و کار را تسهیل می‌کنند (وانگ و همکاران^۳، ۱۹۹۵). سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۴ (۲۰۰۲) اظهار می‌دارد که همه دولت‌ها باید سیاست‌هایی را برگزینند تا سبب پیشبرد کارآفرینی جوانان برای رشد اقتصادی، ایجاد اشتغال و توسعه محلی و منطقه‌ای شوند. این سیاست‌ها می‌توانند فضایی را تدارک ببینند که پاسخگوی کارآفرینان دارای استعداد و انگیزه است (لوی و آتیو^۵، ۲۰۰۸، به نقل از انصاری و فکور، ۱۳۹۳).

چالش‌های اساتید و دانشجویان دومین و سومین چالش شناسایی شده در آموزش کارآفرینی بودند. عدم آمادگی حرفه‌ای، ضعف در سواد دیجیتال و تأکید بیش از حد بر نظریات و شیوه سنتی چالش‌های اساتید در آموزش کارآفرینی است. همچنین، ایجاد تمایل و تعهد به ایجاد کسب و کار، نداشتن توانایی و مهارت، بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، ایدئالگرایی به جای عملگرایی، عدم اعتماد به نفس و خودباوری و تمایل به هم‌رنگی با جماعت و ترس از متفاوت عمل کردن در کلاس چالش‌های دانشجویان در آموزش کارآفرینی هستند.

توانمندسازی اساتید یکی دیگر از راهبردهای اثرگذار بر آموزش کارآفرینی است. کمبود متخصصان مجرب در حیطه کارآفرینی به عنوان اعضای هیات علمی در آموزش موضوعات کارآفرینی در اکثر دانشگاه‌های ایران کاملاً محسوس است. استادان نسبت به حیطه درس خود، برنامه‌ها، اهداف، مطالب و روش‌های تدریس در آموزش کارآفرینی آگاهی کافی ندارند. در نتیجه، بسیاری از اساتید فاقد علم و مهارت‌های لازم بوده و در اکثر موارد نیز از دانش و مهارت‌های قدیمی و بروز نشده‌ی خود در کلاس درس استفاده می‌کنند. برقراری دوره‌هایی در جهت فرایند بالندگی حرفه‌ای مداوم مدرسان و مدیران می‌تواند فرایند آموزش کارآفرینی جوانان را غنی‌تر سازد. ارائه آموزش‌های ضمن خدمت به اساتید راهکاری مناسب برای تقویت آموزش کارآفرینی در دانشگاه‌ها است (دوچی و سیکوال-لینو^۶، ۲۰۱۸). طبق مطالعات کمیسیون اروپا^۷ (۲۰۱۶) به منظور توسعه آموزش کارآفرینی وجود فرصت‌های بالندگی حرفه‌ای مداوم برای توسعه شایستگی‌های ضروری در همه کارکنان آموزشی و اساتید دانشگاه حیاتی تلقی می‌شود. طبق پژوهش‌های روسکووارا و پیکالا^۸ (۲۰۱۴) و بنت^۹ (۲۰۰۶) اساتید و آموزش‌های آن‌ها نقشی چشمگیر در پرورش کارآفرینان موفق دارند. سورگمان و پارکیسون^{۱۰} (۲۰۰۸) نیز در مطالعات خود اظهار می‌دارند که آموزش مدرسان روشی مناسب برای اثربخش ساختن آموزش کارآفرینی است. در واقع، متخصصان آموزشی و اقتصادی معتقدند که موفقیت در اعمال تغییرات آموزشی در جهت مثبت همانند استقرار یک برنامه‌درسی پرورش محور در زمینه کارآفرینی با استادان و میزان بالنده بودن آنها ارتباط مستقیم دارد (کمیسیون اروپا^{۱۱}، ۲۰۱۶؛ سیکوال-لینو و همکاران^{۱۲}، ۲۰۱۰؛ شوارتز^{۱۳}، ۲۰۰۶). می‌توان از استادان به عنوان عنصری مهم و تاثیرگذار در شکل دادن به نگرش دانشجویان و همچنین انتقال

1. Ajinkuniye and Chukovan

2. Korilsky

3. Wang et al

4. Organization for Economic Cooperation and Development

5. Levy and Atio

6. Deutsch & Sequel-Lino

7. European Commission

8. Rosquara and Picala

9. Bennett

10. Sorgman and Parkinson

11. European Commission

12. Sequel-Lino et al

13. Schwartz

دانش مورد نیازشان به آن‌ها نام برد (هوک و گیلبرت^۱، ۲۰۱۷). بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که آموزش کارآفرینی مبتنی بر ایده یادگیری و توانمندسازی اساتید دانشگاه است (کمیسیون اروپا^۲، ۲۰۱۶؛ سیکوال-لینو و همکاران^۳، ۲۰۱۰).

در حال حاضر در ایران تعداد دانشگاه‌ها مانند گذشته رو به افزایش است. بدیهی است که روند افزایش تعداد موسسات آموزش عالی کیفیت سیستم آموزش عالی سنتی را می‌کاهد که در این صورت کیفیت آموزشی کارآفرینی جوانان نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرد. شایان ذکر است با توجه اینکه دانشجویان برای ورود به دانشگاه آزمون ورودی سختی را می‌گذرانند اما متأسفانه، پس از فارغ‌التحصیلی بسیاری برای بازار کار آماده نبوده و اغلب هیچ توانایی عملی و حرفه‌ای ندارند (راسیان^۴، ۲۰۰۹).

چالش‌های آموزشی چهارمین چالش شناسایی شده در آموزش کارآفرینی است. عدم آشنایی با روش‌های آموزش مجازی، پداگوژی، ابهام در اهداف و محتوا، ارزیابی و نظارت، برنامه‌درسی نامناسب و ضعف دوره‌ها و فعالیت‌های آموزش عالی در زمینه کارآفرینی، چالش‌های آموزش کارآفرینی در سطح آموزش عالی هستند.

یکی دیگر از چالش‌های آموزش کارآفرینی در نظام آموزش عالی چالش در شیوه‌های آموزشی کارآفرینی است. منابع درسی موجود بیشتر فرهنگ استخدام شدن در ادارات دولتی را که در برابر فرهنگ اشتغال‌زایی و خلاقیت فردی قرار دارد، تبلیغ و تشویق می‌کنند. حیدری (۱۳۸۳) اظهار می‌دارد که نظام آموزش و پرورش و آموزش عالی ایران به جای کارآفرین بودن کارمند و نخبه پرور است که با صرف هزینه‌های گزاف در پی تربیت افرادی است تا فقط شکاف‌های شغلی تعریف شده در نظام سنتی و اداری خود را پر کند که در اینصورت اگر افراد کار مناسبی در یکی از ادارات دولتی به تناسب با رشته خود را پیدا نکنند دچار سرخوردگی می‌شوند. دلیل استفاده از چنین شیوه آموزشی نیز عدم توجه به یادگیری مهارتی و خلاقانه موضوعات درسی است.

روش‌های یادگیرنده محور از قبیل یادگیری مشارکتی و یادگیری تیمی، مهارت‌هایی مانند برنامه‌ریزی، کار گروهی، حل مسئله، تفکر انتقادی و فهم از ریسک حساب شده، ایده پردازی و اعتماد به نفس را در دانشجویان پرورش داده و تقویت می‌کند (روسکوارا و پیکالا^۵، ۲۰۱۴؛ کمیسیون اروپا^۶، ۲۰۱۶). براساس پژوهش‌های هوک و گیلبرت^۷ (۲۰۱۷) روش‌هایی از این قبیل سبب می‌شوند تا دانشجویان توانایی رویارویی با شرایط مبهم و پیچیده و جدید را بدست آورند. در همین راستا، اجینکونیه و چوکووان^۸ (۲۰۱۴) نیز در پژوهش‌های خود دریافتند که استفاده از کارآفرینان موفق برای تعامل با دانشجویان و بازدید دانشجویان از محیط‌های کسب و کار که سبب لمس موفقیت‌های کارآفرینان از نزدیک می‌شود، از جمله راهبردهای مناسب برای تقویت کارآفرینی در جوانان است. دوچی و سیکوال-لینو^۹ (۲۰۱۸) نیز معتقدند که روش تدریس حل مسئله راهبرد مناسبی برای ارتقای آموزش کارآفرینی در سطح آموزش عالی است. همچنین پاندر^{۱۰} (۲۰۱۶) بیان می‌کند که راهبردهایی مانند دعوت از کارآفرینان به منظور ارائه توصیه‌های عملی به دانشجویان، شبیه‌سازی‌های رایانه‌ای، سفرهای علمی و یادگیری تجربی همچون طراحی کسب‌وکار می‌توانند سبب پرورش هرچه بیشتر شایستگی‌های کارآفرینی در دانشجویان شوند. با توجه به موارد ذکر شده، بهترین شیوه آموزش برای کارآفرینی استفاده از علم نظری و عملی بصورت در هم تنیده و در قالب‌های جداگانه و گاه بصورت ترکیبی و همزمان و به روش‌های مختلف آموزشی می‌باشد (کربی^{۱۱}، ۲۰۱۴). این در حالی است که در نظام آموزش عالی ایران کارآفرینی صرفاً به صورت نظری و بر مبنای روش سخنرانی آموزش داده می‌شود. بر طبق موارد ذکر شده، برنامه‌های آموزش کارآفرینی دانشگاهی باید مورد بازبینی قرار گیرد و موضوعات درسی، دوره‌ها و روش‌های آموزش به سوی پرورش کارآفرینان سوق داده شود.

در نهایت باید خاطر نشان کرد که، ایران کشوری در حال توسعه با رشد اقتصادی گسترده و در زمینه‌های مختلف است. با این حال، چنین رشد بالقوه‌ای به میزان استفاده کشور از ظرفیت کارآفرینی و ارتقا مهارت کارآفرینی در جامعه، به ویژه در بین دانشجویان، جوانان و افراد مستعد، بستگی دارد. با توجه به بالا بودن نرخ باسوادی، منابع موجود و جمعیت جوان در ایران، فرصت بی‌نظیری برای یادگیری از کارآفرینان موفق و تجربیات جهانی مهیا می‌باشد. بنابراین، ادغام و تمرکز بر روی مرتبط‌ترین و با کیفیت‌ترین شیوه‌ها در موسسات آموزش عالی و گسترش آموزش‌های

1. Hook and Gilbert

2. European Commission

3. Sequal-Lino et al

4. Rasian

5. Rosquara and Picala

6. European Commission

7. Hook and Gilbert

8. Ajinkuniye and Chukovan

9. Deutsch & Sequal-Lino

10. Ponder

11. kirby

کارآفرینی درپچه‌ای بسوی پیشرفت اقتصادی در ایران محسوب می‌شود. دولت باید یک تعهد بلند مدت و بودجه مناسب به جهت سرمایه‌گذاری در زمینه آموزش کارآفرینی را بپذیرند. متأسفانه، بیشتر برنامه‌هایی که در این حیطه شروع شده‌اند، پس از چند سال متوقف می‌شوند. پایداری و همچنین ارزیابی مداوم کلید اصلی موفقیت و ثمربخش بودن در هر برنامه‌ای است. رقابت پذیری، نوآوری و رشد اقتصادی هر کشور به این مهم بستگی دارد که بتواند افرادی با مهارت به عنوان رهبران اقتصادی برای آینده تولید کند. مهمترین گام برای تعمیم فرهنگ نوآورانه در ایران در گرو ایجاد نگرش مثبت به کارآفرینی در زندگی حرفه‌ای خود، پشتیبانی مناسب دولت از کارآفرینان، خواه با ایجاد شرکت‌های شخصی و یا ایجاد نوآوری در سازمان‌های بزرگتر در افراد می‌باشد.

این پژوهش نشان می‌دهد که با تغییرات تکنولوژی و پیشرفت دانش در سراسر جهان و استقرار رویکرد سنتی در مدارس و دانشگاه‌های ایران، به دلیل عدم آمادگی این کشور برای ارائه آموزش‌هایی در زمینه کارآفرینی، با چالش‌هایی کلی مانند چالش‌های سازمانی، چالش‌های اساتید، چالش‌های دانشجویان و چالش‌های آموزشی روبرو است. پیشنهاد می‌شود که باتوجه به وجود این چالش‌ها در آموزش کارآفرینی متولیان امر آموزش تلاش خود را در جهت شناختن چالش‌ها و بررسی واقع بینانه آن‌ها کرده تا بتوانند، گام‌های موثری به منظور رفع و تعدیل این موانع بردارند.

در این پژوهش به دلیل شیوع ویروس کرونا امکان ارتباطات مستقیم و آسان با اساتید، متخصصان و مدیران آموزش عالی وجود نداشت و به روش سنتزپژوهی اکتفا شد. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی با بهره‌گیری از دیگر روش‌های کیفی چون روش پدیدارشناسی و ... و با برقراری بحث و تبادل اندیشه با اساتید برگزیده، در خصوص ایده‌ها، راهکارها و رویکردهای خلاقانه‌ی آنها در آموزش کارآفرینی، تجربیات ارزشمندی حاصل شود.

References

- Adamu, A. (2020). THE NEXUS BETWEEN ENTREPRENEURSHIP EDUCATION AND ECONOMIC DEVELOPMENT IN NIGERIA. *Capital Journal of Educational Studies (CAJES)*, 6(1), 96-104.
- Afshari, Ali; Hosseini, Amir, (2014). The basics of entrepreneurial challenges in Iranian universities and their solutions, the first annual conference on management, *innovation and entrepreneurship*, Shiraz, <https://civilica.com/doc/108317>
- Agbonlahor, A. A. (2016). Challenges of entrepreneurial education in Nigerian universities: towards a repositioning for impact. *Journal of educational and social research*, 6(1), 208-208.
- Akhuemonkhan, I. A., Raimi, L., & Sofoluwe, A. O. (2013). Entrepreneurship education and employment stimulation in Nigeria. *Journal of Studies in Social Sciences*, 3(1).
- Alwani, Seyed Mehdi; Budlai, Hassan; Gharib Gerkan, Mona, (1390). Challenges and proposals (solutions) in conceptual development of entrepreneurship. *Technology Growth*, 8(29), 35-46. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=158084>
- Amalia, R. T., & Von Korfflesch, H. F. O. (2021). Entrepreneurship education in Indonesian higher education: mapping literature from the Country's perspective. *Entrepreneurship Education*, 4(3), 291-333. <https://doi.org/10.1007/s41959-021-00053-9>
- Bennett, R. (2006). Business lecturers' perceptions of the nature of entrepreneurship. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*.
- Boldureanu, G., Ionescu, A. M., Bercu, A.-M., Bedrule-Grigoruță, M. V., & Boldureanu, D. (2020). Entrepreneurship Education through Successful Entrepreneurial Models in Higher Education Institutions. *Sustainability*, 12(3), 1267. MDPI AG. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.3390/su12031267>
- Chalmers, I., Hedges, L. V., & Cooper, H. (2002). A brief history of research synthesis. *Evaluation & the health professions*, 25(1), 12-37.
- Duval-Couetil, N. (2013). Assessing the impact of entrepreneurship education programs: Challenges and approaches. *Journal of small business management*, 51(3), 394-409.
- Elo, S; & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107-115. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- Eshraghi Samani, Roya; Karimi, Tayyaba; Vahidi, Marjan; Saida, Tayyaba, (2015). Challenges of rural entrepreneurship in Ilam province. *Entrepreneurship strategies in agriculture*, 3(5), 57-63. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=316023>
- European Commission (2006), Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, "Implementing the Community Lisbon Programme: Fostering entrepreneurial mindsets through education and learning", European Commission, Brussels, February European Commission. (2008). Survey of Entrepreneurship Education in Higher Education in Europe

- Falahi, Asma, (2014). The role of think tanks in solving entrepreneurial challenges for university graduates, in the development process of small and medium-sized organizations in Iran, *the first national conference on entrepreneurship, creativity and future organizations*, Tehran, <https://civilica.com/doc/52237>
- Fazli, Fariba; Toulabi, Zainab; Pour Ashraf, Yasanullah, (2018). *Identification of challenges and social strategic activities of social entrepreneurship* (case study: Ilam City Social Security Organization), <https://civilica.com/doc/1013552>
- Ghina, A., Simatupang, T. M., & Gustomo, A. (2014). A systematic framework for entrepreneurship education within a university context. *International Education Studies*, 7(12), 1-19. <https://doi.org/10.5539/ies.v7n12p1>
- Hamida, N.A., Taiba, H., & Embonga, F. (2017). *The effect of the digital economy on students' entrepreneurial characteristics and entrepreneurship as career choices: A comparative study*. 4th International Conference on Electronic Commerce (ICEC), 154.
- Haq, A. U., Mahmood, S., Shabbir, M., & Batool, Z. (2020). Assessing the Academic integrity among University Students in Pakistan. *Journal of Business and Social Review in Emerging Economies*, 6(3), 1025-1032.
- Hijazi, Asad; Ibrahim's grandson, Abdul Rahim; Behrangi, Mohammad Reza; Zain Abadi, Hassan Reza, (2012). *Entrepreneurship education in higher education: challenges and strategies*. *Skills training*, 1(5), 53-65. . <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=262501>
- Hosseini Nia, Gholam Hossein; Mousavi, Seyyed Shamsuddin, (2017). Entrepreneurship education in universities, methods and challenges, *Journal of Higher Education*, 11(41), 59-88. magiran.com/p1820468
<https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2015.10.003>
- J. Light, R., & B. Pillemer, D. (1986). *Summing up: the science of reviewing research* Harvard University press: Cambridge, MA, 1984, xiii+ 191 pp. *Educational Researcher*, 15(8), 16-17.
- Jones. Geoffrev. *Multinationals and global capitalism: From the nineteenth to the twenty first century*. Oxford University Press, 2005.
- Karimi, S., Chizari, M., Biemans, H. J., & Mulder, M. (2010). Entrepreneurship education in Iranian higher education: The current state and challenges. *European Journal of Scientific Research*, 48(1), 35-50.
- Khazanah Research Institute. (2019). *A statistical snapshot of youth unemployment, 2011 to 2018*. http://http://www.krinstitute.org/Views-@-A_Statistical_Snapshot_of_Youth_Unemployment,_2011_to_2018.aspx
- Kirby, D.A. (2021), "Entrepreneurship education: can business schools meet the challenge?", *Education + Training*, Vol. 46 No. 8/9, pp. 510-519. <https://doi.org/10.1108/00400910410569632>
- Kritikos, A. (2014). Entrepreneurs and their impact on jobs and economic growth. IZA World of Labor 2014: 8 doi: 10.15185/izawol.8
- Lima, E., Lopes, R. M., Nassif, V., & Silva, D. (2015). Opportunities to improve entrepreneurship education: Contributions considering Brazilian challenges. *Journal of Small Business Management*, 53(4), 1033-1051.
- Ma'rifand, Zahra, (2012). Entrepreneurship education and its challenges in Iran, *Entrepreneur University conference; Knowledge-based industry, Babolsar*, <https://civilica.com/doc/217583>
- Mir Jalili, Seyyed Mohammad Ali; Malekipour, Ahmad, (2017). A reflection on the formation of an entrepreneurial university of medical sciences with an emphasis on solutions and challenges. *Yazd Center for Studies and Development of Medical Sciences Education*, 13(4), 367-375. <https://www.sid.ir/fa/journal/ViewPaper.aspx?id=486276>
- Miranda, F.J., Chamorro-Mera, A., & Rubio, S. (2017). Academic entrepreneurship in Spanish universities: an analysis of the determinants of entrepreneurial intention. *European Research on Management and Business Economics*, 23, 113-122.
- Mitra, J., & Matlay, H. (2004). Entrepreneurial and vocational education and training: lessons from Eastern and Central Europe. *Industry and Higher Education*, 18(1), 53-61.
- Moghdisi, Javad; Kikaousi Arani, Masoumeh, (2014). Factors affecting the entrepreneurship of universities of medical sciences in Iran's higher education system, *Journal of Health Management*, 6(4), 49-59. magiran.com/p1526509
- Mohammadpour, Ahmed (2012). *Anti-Method Qualitative Research Method book*. Tehran: Sociology.
- Mónico, L., Carvalho, C.S., Nejati, S., Arraya, M., & Parreira, P. (2021). Entrepreneurship Education and its Influence on Higher Education Students' Entrepreneurial Intentions and Motivation in Portugal. *BAR - Brazilian Administration Review*.

- Moses, C., & Akinbode, M. (2014). Entrepreneurship curriculum and pedagogical challenges in captivating students' interest towards entrepreneurship education. *Research Journal of Economics and Business Studies*, 4(1).
- Mouaheb, H., Fahli, A., Moussetad, M., Eljamali, S. (2012). The serious game: what educational benefits?. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, pp. 5502-5508.
- Muqar, Morteza; judgment, inspiration; Mirmoini, Razia, (2014). Challenges of entrepreneurship education in Iran's public universities, *National Conference on Entrepreneurship and Sustainable Development, Babolsar*, <https://civilica.com/doc/392025>
- Murtaza, K. G., & Hui, L. (2021). Higher Education in Pakistan: Challenges, Opportunities, Suggestions. *Education Quarterly Reviews*, 4(2).
- Nwosu, J. C., & Chukwudi, J. H. (2018). Entrepreneurship education and the challenges of graduate employability in Nigeria. *International Journal of Innovation, Management and Technology*, 9(5), 189-193.
- Pheko, M. M., & Molefhe, K. (2013). Addressing employability challenges: a framework for improving the employability of graduates in Botswana. *International Journal of Adolescence and Youth*, 22(4), 455-469.
- Pring, R. (2000). *Philosophy of Educational Research*, London: Continuum.
- Rahmati, Mahnaz; Moghimi Kandolosi, Ruqiya, (2014). Explanation and analysis of barriers affecting entrepreneurship, *the first international conference on management, economics, accounting and educational sciences, Sari*, <https://civilica.com/doc/445807>
- Rasian, Z. (2009). Higher Education Governance in Developing Countries, Challenges and Recommendations: Iran as a case study. *Nonpartisan Education Review / Essays*, 5(3). Retrieved May 5, 2010 from <http://www.npe.ednews.org/Review/Essays/v5n3.htm>
- Ridzwan, R., Muhammad, N. M. N., & Rahman, A. A. A. (2017). Issues and challenges among young entrepreneurs in Malaysia. *IOSR Journal of Business and Management*, 19(03), 80-84.
- Rodrigues, Margarida, Silva, Rui and Franco, Mário . (2023). "Entrepreneurial Attitude and Intention in Higher Education Students: What Factors Matter?" *Entrepreneurship Research Journal*, vol. 13, no. 2, 2023, pp. 251-280. <https://doi.org/10.1515/erj-2020-0107>
- Rosewarne, S. (2012). Temporary international labor migration and development in South and Southeast Asia. *Feminist Economics*, 18(2), 63-90.
- Ubogu, R. (2020). Entrepreneurship Education: Challenges and Strategies towards Promoting Entrepreneurship in Higher Education in Nigeria. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 9(5), 125-125.
- Walter, S. G., & Block, J. H. (2016). Outcomes of entrepreneurship education: An institutional perspective. *Journal of Business Venturing*, 31(2), 216-233.
- Works, Shukrallah; Jalalpour, Sheila; Ayoubi, Fatima; Rahmani, Mohammad Reza; and Rezaian, Mohsen, (2015). Prisma, Preferred Items in Reporting Systematic Review Articles and Meta-Analysis. *Journal of Rafsanjan University of Medical Sciences*, 15, 63-80.
- Xianming, W. A. N. G. (2013). Reflection on challenges and countermeasure of entrepreneurship education in China. *Cross-Cultural Communication*, 9(2), 18-22.